

KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

41

Muzeum Krakowa

Kraków 2023

Recenzenci zeszytu 41 / Reviewers of Volume 41:

Piotr Borek (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Krzysztof Brzechczyn (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Tomasz Gajownik (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), Irma Kozina (Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach), Marek Lasota (Uniwersytet Ignatianum w Krakowie), Anna Kostrzyńska-Miłosz (Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie), Grzegorz Nieć (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Zdzisław Noga (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Mirosław Płonka (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Marcin Starzyński (Uniwersytet Jagielloński), Piotr Tarnowski (Muzeum Stutthof w Sztutowie), Piotr Trojański (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Tomasz Wiślicz-Iwańczyk (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie), Rafał Wnuk (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie), Michał F. Woźniak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński)

Redaktor prowadzący / Commissioning editor: Anna Biedrzycka

Tłumaczenie na język angielski / Translation into English: Maria Piechaczek-Borkowska

Projekt graficzny / Graphic Design: Monika Wojtaszek-Dziadusz

Ilustracje / Illustrations: Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK), Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu (AZK), Biblioteka Jagiellońska (BJ), Biblioteka Narodowa (BN), Centralne Archiwum Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej (CAMO FR), Centrum Historii Zajezdźnia, Hufiec ZHP w Lublińcu, Imperial War Museums, Muzeum Armii Krajowej (MAK), Muzeum Krakowa (MK), Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, Muzeum Regionalne w Szczecinku, Muzeum Sił Powietrznych w Dęblinie, Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi (MTN), Muzeum Warszawy, Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy, Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), National Archives and Records Administration (NARA), Victoria and Albert Museum, Wikimedia Commons;

zbiory / collections of: Witolda Działyńskiego, Elżbiety Lang, Jacka M. Majchrowskiego, Pawła Pawłowskiego; oraz / and: Katarzyna Bednarczyk, Rafał Bulanda, Elżbieta Firlet, Marcin Gulis, Andrzej Janikowski, Andrzej Jaworski, Marcin Jędrzejczak, Tomasz Kalarus, Kamil Karski, Marzena Kolarz, Bogdan Krężel, Urszula Krzemińska, Andrzej Kuczkowski, Wacław Lang, Jerzy Łobaza, Malwina Markiewicz, Emil Rachwał, Magdalena Smaga, Anna Ziębińska-Witek, Rafał Wolfram, Jacek Zagożdżon

ISSN 0137-3129

© Muzeum Krakowa, Kraków, 2023

Wydawca / Publisher:

Muzeum Krakowa, Rynek Główny 35, 31-011 Kraków

www.muzeumkrakowa.pl

www.facebook.com/muzeumkrakowa

www.muzeumkrakowa.pl/krzysztoforzy-zeszyty-naukowe

Rocznik jest wpisany do prowadzonego przez MEiN Wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych z 3 listopada 2023 r.: na liście nr 32461; unikatowy identyfikator czasopisma – 201305 / The annual is included on the updated list of scholarly journals and peer-reviewed proceedings from international conferences accredited by the Ministry of Education and Science published on 3 November 2023: item No. 32461 on the list; the journal's unique identifier is 201305

Czasopismo jest indeksowane w bazie ERIH PLUS / The journal is included in the ERIH PLUS database

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa / The periodical originally comes out in paper

Printed in Poland

Nakład: 200 egz. / An edition of 200 copies

Skład, przygotowanie do druku / Typesetting: Jacek Łucki

Druk / Print: Zakład Poligraficzny Sindruk, Opole

Redaktor / Editor

Michał Niezabitowski

Rada Naukowa / Scientific Council

Zdzisław Noga – przewodniczący / President (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Antoni Bartosz (Muzeum Etnograficzne w Krakowie), Jacek Chrobaczyński (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Péter Farbaky (Budapesti Történeti Múzeum, Węgry), Jacek Gądecki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), Jacek Górski (Muzeum Archeologiczne w Krakowie), Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński), Piotr Krasny (Uniwersytet Jagielloński), Anna Niedźwiedz (Uniwersytet Jagielloński), Jacek Purchla (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie), Volker Rodekamp (Stadtgeschichtliches Museum Leipzig, RFN)

Kolegium Redakcyjne / Editorial Board

Michał Niezabitowski – przewodniczący / President, Anna Bednarek, Anna Biedrzycka, Ewa Gaczoł, Piotr Hapanowicz, Zdzisław Noga, Jacek Salwiński, Andrzej Szoka, Barbara Świadek, Jacek Zinkiewicz – sekretarz / Secretary

Henryk Świątek (1933–2023)

Informacje o autorce: historyk, emerytowany kustosz w Muzeum Krakowa, <http://orcid.org/0000-0002-9730-5796>

Information about the author: historian, retired Curator at the Museum of Kraków, <http://orcid.org/0000-0002-9730-5796>

Henryk Świątek, historyk sztuki, muzealnik, rzeczoznawca dzieł sztuki, urodził się 25 czerwca 1933 roku w Krakowie. Uczył się w Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych w Krakowie. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim i w 1958 roku uzyskał stopień magistra historii sztuki na podstawie pracy o krakowskim malarstwie okresu baroku.

W latach 1958–1960 współpracował z Komisją Archeologiczną Polskiej Akademii Nauk, uczestnicząc pod kierunkiem prof. Andrzeja Żakiego w pracach archeologicznych na wzgórzu zamkowym w Przemyślu. W 1961 roku pracował w Muzeum – Zamku w Łańcucie. W latach 1962–1965 był zatrudniony w Muzeum Ziemi Prudnickiej (do 1968 roku oddział Muzeum Śląska Opolskiego) na stanowisku kierownika Muzeum, opracowując jego statut i kierunki działania instytucji; zmienił ekspozycję muzealną, organizował wystawy czasowe i objazdowe. Był sekretarzem Powiatowego Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich w Prudniku.

3 stycznia 1966 roku rozpoczął pracę w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa. W latach 1968–1969 był kierownikiem oddziału Historia Teatru Krakowskiego w Domu pod Krzyżem przy ulicy Szpitalnej 21. Organizował prace remontowo-adaptacyjne w budynku i równocześnie współpracował nad scenariuszem wystawy *Dzieje teatru krakowskiego*, pierwszej wystawy stałej, otwartej w 1969 roku, do której nawiązywała kolejna, nowa ekspozycja, udostępniona w 1989 roku. Od grudnia 1969 roku był kierownikiem oddziału Dzieje i Kultura Krakowa w kamienicy Klemensa Bąkowskiego przy ulicy św. Jana 12 i równocześnie w latach 1969–1972 kierownikiem Działu Naukowo-Oświatowego. W 1975 roku został kierownikiem nowo powołanej Pracowni Dokumentacji Architektury Krakowa. W 1977 roku został mianowany na stanowisko kustosza. W 1978 roku pełnił funkcję kierownika Oddziału Judaistycznego. W 2001 roku przeszedł na emeryturę.

Henryk Świątek przy studzience Walentego Badyłaka na Rynku Głównym w Krakowie, 21 marca 2015 r., fot. Elżbieta Firlet

Henryk Świątek przez ponad 20 lat kierował Pracownią Dokumentacji Architektury Krakowa, prowadząc nowatorskie działania na terenie miasta. Sporządzał dokumentację fotograficzno-opisową i karty inwentarzowe budynków z przełomu XIX i XX wieku położonych na peryferiach miasta, na terenie dawnych wsi znajdujących się obecnie w granicach Krakowa. Obiekty te o szczególnej wartości socjotechnicznej, a przede wszystkim wiejskie budownictwo drewniane były stopniowo wyburzane pod nowe inwestycje. Dokumentował infrastrukturę Krakowa, m.in. latarnie, pompy, studnie, kioski, stolarkę sklepową, kraty, warsztaty rzemieślnicze, stare ciągi komunikacyjne i szeroko pojęte budownictwo przemysłowe. Dokumentacją obejmował też centrum miasta – prace konserwatorskie, przebudowy kamienic i oficyn; część tych ostatnich została wyburzona. Pozostały w Muzeum dziesiątki fotografii i kart inwentarzowych jego

autorstwa, dokumentujące zmiany urbanistyczno-architektoniczne Krakowa w ostatnim ćwierćwieczu XX wieku.

Świadectwem prowadzonych przez Henryka Świątkę badań są ważne artykuły poświęcone tematyce przemian urbanistycznych i zagrożeń architektury XIX i XX wieku, np. *Działalność Pracowni Dokumentacji Architektury Muzeum Historycznego m. Krakowa w latach 1976–1979* („Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 1979, z. 6, s. 82–88) czy *Architektura i budownictwo peryferii Krakowa na przełomie wieków XIX i XX* („Teki Komisji Urbanistyki i Architektury” 1981, t. 15, s. 49–58). Podkreślał, że budownictwo peryferyjne posiada wartości poznawcze i romantyczno-emocjonalne, a tworzące je obiekty powinny być objęte badaniami naukowymi i poddane adaptacji w nowych warunkach historycznych i społecznych. Dokumentował też elewacje kamienic krakowskich z ich ozdobnymi elementami i symboliczną dekoracją rzeźbiarską. Temu zagadnieniu poświęcił kilka artykułów, które opublikował w muzealnym roczniku „Krzysztofory”: *Rzeźby i emblematy patriotyczne na kamienicach krakowskich na przełomie wieków XIX/XX* (1982, z. 9, s. 84–99), *Godła mieszczańskie na kamienicach krakowskich w pierwszej połowie wieku XIX z tarczami typu clipeus* (1986, z. 13, s. 87–93), *Victricis aquilae signum w rzeźbie XIV–XV wieku budowli Wawelu i Krakowa* (1987, z. 14, s. 38–49), *Ukryte treści godła i rzeźb architektonicznych na elewacjach kamienic krakowskich* (1992, z. 19, s. 15–24).

Szczególne miejsce w jego badaniach naukowych zajmowała główna siedziba Muzeum – pałac Pod Krzysztofory – i jej rzeźbiarskie wyposażenie, o czym pisał w artykułach publikowanych również w roczniku „Krzysztofory”: *Strącenie Faetona (pamflet polityczny Anny Marii Wodzickiej na Augusta II)* (1984, z. 11, s. 7–13), *Czternastowieczna rzeźba św. Krzysztofa, godło kamienicy Pod Krzysztofory w Krakowie* (2002, z. 21, s. 47–54). Zajmował się twórczością Wita Stwosza, wyposażeniem wnętrz użytkowanych przez Stanisława Wyspiańskiego, dekoracją zamku w Wiśniczu Nowym czy oprawą królewskich uroczystości w Krakowie; warto wymienić jego teksty: *Księga uroczystości i emblematów królewskich* („Rocznik Krakowski” 1976, t. 47, s. 107–123), *Krakowskie mieszkania i pracownie Stanisława Wyspiańskiego*. („Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 1977, z. 4, s. 7–22), *Sacra geometria Wita Stwosza* („Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 1981, z. 8, s. 7–16), *Treści ideowe malowideł ściennych kaplicy zamkowej w Wiśniczu Nowym* („Teki Komisji Urbanistyki i Architektury” 1985, t. 19, s. 185–198).

Oprócz działalności naukowej przygotowywał wystawy stałe i czasowe. Był współautorem scenariusza pierwszej wystawy stałej w pałacu Pod Krzysztofory *Z dziejów i kultury Krakowa* otwartej w 1979 roku i tekstu do *Przewodnika po wystawie stałej „Z dziejów i kultury Krakowa” w Krzysztoforach*. Wspólnie ze Stanisławem Kobielskim przygotował wystawę *W setną rocznicę komunikacji w Krakowie* (1975) w sali wystawowej (dawnym refektarzu Franciszkanów) przy ulicy Franciszkańskiej 4, a z Zofią Homecką wystawę

Odnowa Krakowa dawniej i dziś (1980) pod patronatem Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa. Był też kuratorem i autorem scenariusza wystaw *Portret krakowski* (1976) oraz *150-lecie Zieleni Miejskiej* (1977). W 1984 roku przygotował zagraniczną wystawę *Kraków w malarstwie XIX i XX wieku*, prezentowaną w Kijowie, Lipsku i Bratysławie.

Był współorganizatorem Muzeum Młodej Polski w Bronowicach Małych, otwartej w 1971 roku, do 2014 roku funkcjonującej pod patronatem Oddziału Krakowskiego PTTK (obecnie jest to oddział Muzeum Krakowa). Warto dodać, że Henryk Świątek wykonał obszerną dokumentację fotograficzno-opisową wiejskiej zabudowy i infrastruktury Bronowic Małych.

Opracowywał karty obiektów muzealnych, np. z kolekcji zegarów po Władysławie Miodońskim, przejętej w 1973 roku przez Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. W 1989 roku przewodniczył komisji przejmowania zbiorów muzealnych od Krakowskiego Towarzystwa Fotograficznego na rzecz Muzeum Historii Fotografii.

Prowadził działalność edukacyjną, wygłaszając odczyty i wykłady na temat dziejów i kultury Krakowa na naukowych spotkaniach muzealnych, m.in.: *Ikonoografia uroczystości koronacyjnych w Krakowie* (1973), *Charakter ekspozycji w muzeach historycznych* (1988), *Ślady rycerskie i szlacheckie na budynkach Krakowa* (2000); wygłaszał prelekcje w klubach, świetlicach i szkołach na terenie Krakowa i w innych miejscowościach. Współorganizował wydarzenia kulturalne w Krakowie, np. Dni Wielkiego Tyrnowa, obchody rocznicowe Bractwa Kurkowego czy pochod Lajkonika. Był też konsultantem przy produkcji polskich filmów fabularnych. W latach dziewięćdziesiątych uczestniczył w komisjach egzaminacyjnych kandydatów na przewodników po Krakowie. W 1993 roku został powołany przez Zarząd Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Historyków Sztuki na rzeczoznawcę w zakresie meblarstwa XVII–XIX wieku, rzemiosła artystycznego XVII–XIX wieku, broni białej i palnej XVI/XVII–XIX wieku, rzeźby XVII–XVIII wieku, malarstwa polskiego XVII wieku.

Uznanie, jakim się cieszył Henryk Świątek, znalazło wyraz w postaci przyznanych wyróżnień i odznaczeń, m.in.: Odznaka za Pracę Społeczną dla Miasta Krakowa, Srebrna Odznaka Miłośników Krakowa, Zasłużony Działacz Kultury, Złoty Krzyż Zasługi.

Henryk Świątek był miłośnikiem Lwowa i Kresów Wschodnich, sympatykiem Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół w Krakowie; brał udział w różnych uroczystościach patriotycznych związanych z dziejami Polski; szanował polską kulturę i tradycję. Co roku spotykał się ze znajomymi na Rynku krakowskim przy studziencie Walentego Badyłaka, który 21 marca 1980 roku dokonał tu aktu samospalenia na znak protestu przeciwko utajnieniu prawdy o ludobójstwie w Katyniu, upadkowi polskiego rzemiosła i demoralizacji młodzieży. To wydarzenie upamiętniają w tym miejscu stosowne napisy i pamiątkowa tablica. Henryk Świątek, obok Stanisława Markowskiego i Adama Macedońskiego, był jedną z pierwszych osób, które pojawiły się na Rynku tuż po tym tragicznym wydarzeniu.

Przez 20 lat pracowałam z Henrykiem w Pracowni Dokumentacji Architektury Krakowa. Był dobrym, wyrozumiałym kierownikiem i kolegą, pełnym energii, życzliwym i ceniącym moje zainteresowania historyczne. Dzięki jego zrozumieniu i wsparciu miałam możliwość rozwoju naukowego, poszerzania wiedzy, pisania wielu artykułów naukowych, popularnonaukowych i książek, organizowania

wystaw. Nasze wspólnie spędzone chwile były pełne humoru, wzajemnego zrozumienia w trakcie realizacji zadań muzealnych, a jego barwne, pełne kolorytu i szczegółów opowieści z życia krakowian pokazywały problemy społeczne i kulturowe miasta.

Henryk Świątek zmarł 4 października 2023 roku. Został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.